

Szakképzés a felsőoktatásban a számok tükrében

A tanulmány a szakképzésnek egy bizonyos szeletébe ad betekintést, mely a felsőoktatás berkein belül működik és nem is olyan régen szintén komoly változásokon ment keresztül. A felsőoktatási szakképzés (FOKSZ), korábban felsőfokú szakképzés (FSZ- 2003–2013) és akkreditált iskolarendszerű felsőfokú szakképzés (AIFSZ 1998-2003) témájában az elmúlt 15 évben több jelentős kutatás ment végbe, amelyek egyrészt a hallgatói oldallal foglalkozó kutatások (*Hrubos*, 2002; *DUF*, 2008; *Karsai*, 2011), illetve a munkaerőpiaci és hallgatói oldallal egyaránt foglalkozó kutatások (*Györgyi*, 2008; *Fehérvári*, 2009; *Gurbán*, 2009; *Farkas É.*, 2009; *Farkas P.*, 2009; *BKF*, 2012; *SZOLF*, 2011; *Szemerszki*, 2012) voltak. A képzés története nem az elnevezés változásai kapcsán érdekes, hiszen nagyjából ugyanolyan képzési időt, hasonló tartalmat, munkaerőpiaci funkciót takartak a képzés fejlődési állomásai, hanem, hogy milyen szemléletben közelít ehhez a képzési típushoz az oktatáspolitikai. Ez leginkább a támogatási rendszer változásában érhető tetten (pl. 2013-ig magasabb számban államilag finanszírozott). Ez az, ami jelentősen alakítja a képzés iránti keresletet és ennek mentén lehet megmagyarázni a képzési típus iránti érdeklődést mind a hallgatók, mind az intézmények oldaláról.

A rendszerváltást követően a tudás és azon belül a szakmai tudás felértékelődött. Megnőtt a munkaerőpiaci értéke azon gyakorlatorientált tudást biztosító képzéseknek, melyek rövid idő alatt adtak megfelelő szaktudást (*Sediviné*, 2008). A hetvenes években egyre több országban felgyorsult az érettségire adó középiskolák expanziója, nőtt az érettségizettek száma, viszont az érettségizettek egy része nem felelt meg a felsőoktatásba való belépésnek és a munkaerőpiac sem tudta fogadni az egyetemi végzettségűek tömegeit. Ezért is volt szükség a munka világában gyakorlatias, naprakész, azonnal alkalmazható, de magas szintű kvalifikációra. Mind a társadalmi, mind a gazdasági igények kielégítését szolgálták a rövid képzési idejű, felsőfokú szakképzési programok, amelyeket számos országban, így az Egyesült Államokban, Franciaországban, az Egyesült Királyságban, Kanadában, Japánban, Hollandiában, Németországban vezettek be (*Farkas P.*, 2009). Magának a felsőfokú szakképzésnek az oktatási rendszerbe történő beillesztése egyszerűbb volt azokban az országokban, ahol a középfokú oktatás általános ismereteket ad és a szakképzés nem része (*Kazarján*, 2013).

Az 5 éves egyetemi képzés mellett egyre elterjedtebbé váltak a 3–4 éves főiskolák, megjelentek a 2 éves gyakorlatorientáltabb felsőfokú szakképzések, és a PhD-képzések

rendszere is kiépült (Hrubos, 2006). Magyarországon a 90-es évek közepén jött a felismerés, hogy szükség van egy új típusú képzésre. A képzés megtervezéséhez a modellt, másrészt az anyagi támogatást a Phare HU-94.05 program biztosította (Gurbán, 2009). 1998 szeptemberében Magyarországon elindult az akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés. Amelynek egyik fontos jellemzője volt, hogy a felsőoktatási intézmények mellett középfokú oktatási intézmények is bekapcsolódtak a munkába, ezzel is még sokszínűbbé téve a képzést, hiszen a középiskolákban tanulók tanulóijogviszonyban, még a felsőoktatási intézményekben tanulók pedig hallgatói státuszban voltak.

A két intézménytípus közös konzorciumában létrejövő képzések a kor követelményeire gyorsabban reagáló, megfelelőbb végzettséget és gyakorlatban is jobban hasznosítható tudást adhattak, remélve ezzel a fiatalok jobb munkaerőpiaci lehetőségeit (Adonyi, 2000). A kezdeti tervek ellenére, az AIFSZ elindítása nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Bár a képzés többszöri változtatásokon ment át (Farkas É., 2009). 2003. évi XXXVIII. törvény az AIFSZ-t megváltoztatta és átnevezte felsőfokú szakképzésre. A felsőfokú szakképzés a 2006-os bolognai rendszer bevezetésekor nyerte el végleges helyét a képzési struktúrában. A képzés ezen időszakában FSZ kettős funkciójából, egyet tökéletesen betöltött, mégpedig, hogy utat nyitott és megismertette a hallgatókkal a felsőoktatás világát. A másik funkciója a munkaerőpiaci igények kiszolgálása és az annak való megfelelés, mely csak elméletileg valósult meg (Farkas É., 2009).

A képzés indítása óta egyrészt csökkent az érettségizők száma, így egyre több hallgató tudnak felvenni a felsőoktatási intézmények, másrészt a kétszintű képzés bevezetésével az alapszakon hasonló célokat fogalmaztak meg, mint a felsőfokú szakképzés esetében (Györgyi, 2012). Ugyan sokan lépnek be a képzésekbe, de nagyfokú a lemorzsolódás, melynek hátterében komplex okok állnak. Tanulmányi kudarcok, nehézkes teljesítés, illetve a diákok vagy nem azt kapják, amit vártak, vagy magasabb szintű felsőfokú tanulmányaikhoz nem érzik szükségesnek a képzések elvégzését. Persze egyedi okokról is beszélhetünk, mint, *például, hogy idő közben felveszik egy alapképzési szakra.*

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény alapján a felsőfokú szakképzéseket a felsőoktatási szakképzések (FOKSZ) váltották fel 2013 szeptemberében. Az új képzési típus bevezetését legfőképpen azzal indokolták, hogy a gazdasági növekedéshez szükséges, a munkaerőpiac igényeinek megfelelő gyakorlatias, speciális szaktudást igénylő szakembereket fognak képezni. Az új rendszeren belül kiemelten kezelik az agrár-, a műszaki, az informatikai, valamint a gazdasági területet. A képzés legfőbb sajátossága, hogy már kizárólag felsőoktatási intézményekben lehet képezni a hallgatókat, a középfokú intézmények nem vállalhatnak szerepet ezen túl a képzésekben. Új sajátosság, hogy két éves képzés során már nem 6 hetes, hanem összefüggően féléves gyakorlaton kell a hallgatóknak részt venniük.

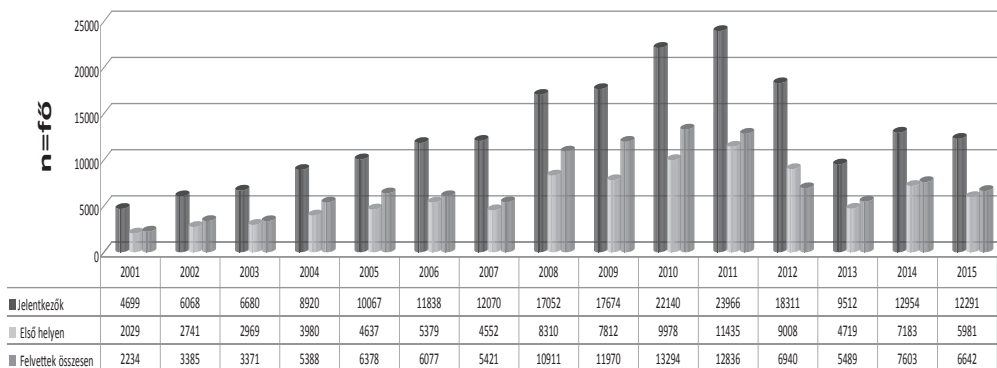
A felsőoktatási intézményeknek a képzés három szempontból is fontos (Szerepi, 2012). Egyrészt plusz finanszírozást kap az adott intézmény, megelőzi az oktatók elbocsátását, hiszen leköri a magasabb szintű képzések esetén keletkező oktatási kapacitásokat, illetve a képzésben részt vevő hallgatók bennmaradásuk esetén alapot jelentenek a további egyetemi képzéseknek.

A FOKSZ jelentkezési mutatói a statisztikák tükrében

Kutatásunkban az Oktatási Hivatal 2014. évi felvételi eljárásához kapcsolódó statisztikáját használtuk, de emellett a 2001–2015 közötti jelentkezési adatokat is figyelembe vettük, hogy jobban átláthatóvá tegyük a változásokat. Elemzésünkben a felsőoktatási szakképzésekre első helyes jelentkezők és felvettek adatait tekintjük át több szempont (nem, kor, finanszírozási forma, munkarend, képzési terület) figyelembevételével. Az adatbázisban 121 446 fő szerepelt, melyből 12 954 fő, aki felsőoktatási szakképzésre jelentkezett.

Fehérvári a felsőoktatási (felsőfokú) szakképzésbe jelentkezők esetében 4 célcsoportot határol el. 2006-ig elsősorban egyrészt azok választották, akik nem kerültek be a felsőoktatásba (*Hrubos*, 1998), másrészt azon hallgatók, akik sem középfokon, sem felsőfokon nem találtak megfelelő alternatívát a választott szakmájukhoz pl. banki ügyintéző, televíziós műsorgyártó (*Fehérvári*, 2014). A harmadik csoportba sorolja a bolognai rendszer bevezetését követően a lemorzsolódó hallgatókat, akiknek alternatívaként szolgált a képzés, a párhuzamosan FSZ és (BA/BSc) szakon végzők is külön csoportot alkottak. Esetükben az állam finanszírozta ezt a párhuzamos képzési lehetőséget. (*Györgyi*, 2012; *Fehérvári és Kocsis*, 2009).

1. ábra: Az AIFSZ-FSZ-FOKSZ képzésre jelentkező hallgatók 2001-2015

Forrás: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., felvi.hu, saját szerkesztés

A 1. ábrán a 2001 és 2015 között felvételiző hallgatók adatait foglaltuk össze. Nappali, levelező, esti és távoktatásos képzések jelentkezési mutatói szerepelnek az ábrán. Az AIFSZ esetében az első három évet követően növekedés volt megfigyelhető. 2011–2004 között közel megkétszereződött a jelentkezők és a felvettek aránya a képzésben. Emellett további intézmények ismerték fel a lehetőséget, ezzel több szakmai képesítési lehetőség közül választhattak a felvételizők. A folyamatos növekedés 2006-ban sem állt meg, amikor a felsőfokú szakképzés a bolognai piramisban elnyerte végleges helyét. Ekkor már egy újabb szintet lépve közel 12 ezer hallgató jelentkezett a képzésre, ebből 5379 fő első helyen. A felsőoktatási intézmények a jelentkezési adatokat figyelve egyre több képzést indítottak, egyre több tagozaton. Elterjedőben voltak a levelező államilag támogatott

FSZ képzések is, főként vidéki főiskolák biztosítottak több tagozaton is állami ösztöndíjjal támogatott férőhelyeket. A jelentkezések növekedése mellett, viszont érdekes, hogy 2007-ben, ha a pótfelvételi eljárást is figyelembe vesszük, akkor mintegy 5000 be nem töltött államilag támogatott felsőfokú szakképzési hely maradt kihasználatlanul (*Fábrí és Szép, 2007*). Az összes jelentkezőt és az elsőhelyes jelentkezők arányait is nézve 2011-ig évente folyamatosan növekedett a jelentkezések aránya. 2009-ben több, mint 17 ezer jelentkeztek, majd 2010-re 22 ezer fő fölé emelkedett a felvételizők aránya, emellett az államilag támogatott férőhelyek száma is igen magas volt, így ha az első helyen jelentkezők adataival ezt összevetjük látható, hogy 2010-ben a 22140 összesen jelentkező hallgató közül, első helyen 9978 fő jelölt be a felsőfokú szakképzést. Végül 13294 főt vettek fel. Ebből is látható, hogy az érdeklődés még ekkor sem éri el a támogatott férőhelyek számát, hiszen az első helyen jelentkezőkhöz képest több, mint 3000 fővel vettek fel többet a képzésre. Így akik második, vagy sokadik helyen jelölték be a képzést, sok esetben végül ide nyertek felvételt. 2011-ben jelentkeztek a képzés történetében a legtöbben. Több, mint 23 ezer fő, melyből végül közel 13 ezer fő nyert felvételt. 2012 előtt nem sikerült soha feltölteni a képzésben a keretszámokat, annak ellenére, hogy folyamatosan nőtt az érdeklődés a hallgatók körében FSZ szakok iránt. 2012-ben érte utol és haladta meg az első helyes jelentkezők (9008 fő) száma a felvetteket (6940 fő). *Fehérvári* szerint ez azt jelenti, hogy a felsőfokú szakképzés a jelentkező hallgatók másod-harmadlagos preferenciái között szerepelt, a pótjelentkezések időszakában volt a legnagyobb kereslet az FSZ-ek iránt (*Fehérvári, 2014*).

2013 őszén a csökkenésben közrejátszott, hogy a képzés rövid idő alatt alakult át. Egyrészt csak felsőoktatási intézmények indíthatták ezt a képzést, a partner középfokú intézmények nem. 2012-höz képest felére esett vissza a jelentkezők száma és ismét több embert vettek fel, mint amennyien első helyen jelentkeztek. Az új képzésben 5489 fő kezdte el tanulmányait. Az FOKSZ képzés második évére a képzési kínálat növekedésével a hallgatói érdeklődés az első helyes jelentkezések tekintetében közel 2500 fővel növekedett. Ezzel párhuzamosan a felvettek aránya is 7 ezer fő felé nőtt. A keretszámok csökkenésével és a felsőoktatási szakképzések esetében is előre meghatározott alsó ponthatárok kijelölésével várható volt, hogy nagy növekedés nem következik be.

A 2014-ben jelentkezők esetében a demográfiai jellemzőket tekintve látható, akárcsak a felsőoktatás más képzési szintjein, ebben a képzésben is a női jelentkezők aránya a dominánsabb. Összességében az első helyes jelentkezőket tekintve a férfiak aránya 37,7%, a nők 62,3%. A felvettek tekintetében 38% a férfiak és 62%-a nők. A 2013-as jelentkezési mutatókhoz képest a férfiak aránya 2-3%-os emelkedést mutat. Az életkort tekintve továbbra is a nem frissen érettségizettek dominálnak, a 20–24 év közöttiek aránya több mint 40%. Ez azt is mutatja, hogy a legfiatalabbaknak nem feltétlenül elsődleges célja a felsőoktatási szakképzésbe való jelentkezés.

1. táblázat: Első helyen jelentkezők és felvettek nem és életkor szerinti megoszlása 2014-ben (%)

Nem	Férfi		Nő	
	Kor-csoport	Első helyen jelentkező	Felvett	Első helyen jelentkező
18–19 éves	23	25	30	32
20–24 éves	49	48	44	43
25–30 éves	15	15	11	11
30 év feletti	13	12	15	14

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika 2014, saját szerkesztés

A jelentkezők aránya a finanszírozási forma és a munkarend alapján azt mutatja, hogy a nappali képzésbe jelentkezők aránya dominánsabb, a levelező képzésekre az államilag támogatott helyeket tekintve kevesebb, mint 30% jelentkezik, még a költségtérítések aránya 43%. Az esti képzéseket minimális számban hirdetik, esetükben nincs is jelentkező, még a távoktatásos képzésre jelentkezők aránya is alig 3%. A 2013-as évhez képest viszont itt is növekedés tapasztalható. A levelező képzésekre 5%-al többen jelentkeztek, mint az előző felvételi eljárásban.

2. táblázat: Első helyen jelentkezők és felvettek finanszírozási forma és tagozat szerinti megoszlása 2014-ben (%)

Finanszírozási forma	Államilag támogatott		Költségtérítéses	
	Munkarend	Első helyen jelentkező	Felvett	Első helyen jelentkező
Nappali	72	74	54	54
Levelező	28	26	43	43
Esti	0	0	0	0
Távoktatás	0	0	3	3

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika 2014, saját szerkesztés

A képzési területek nézve, 2001-ben 12 képzési területen voltak elérhetőek AIFSZ képzések, majd 2003-tól folyamatos növekedés kezdődött. Az egészségügy, elektrotechnika-elektronika, élelmiszeripar, gépészet, informatika, kereskedelem-marketing, könnyűipar, közgazdaság, mezőgazdaság, művészet- közművelődés- kommunikáció, ok-

tatás, szociális szolgáltatások, ügyvitel, vendéglátás-idegenforgalom mellett 2006-ban a vegyipar, 2008-ban a faipar és építészet, majd 2011-ben az egyéb szolgáltatások képzési területei is megjelentek a felsőfokú szakképzésben. Így 2011-ben már 18 képzési terület közül választhattak a hallgatók, és ha visszagondolunk a jelentkezési adatokra, akkor épp 2011-ben érte el a felsőfokú szakképzésre történő jelentkezés eddigi maximumát. A 2013-as átalakulás a képzési területekben is komoly változásokat hozott (Felvi, 2015). Az Országos Képzési Jegyzékből kikerült a képzés, tehát ezen túl nem ad szakmai végzettséget és diplomát sem (Fehérvári, 2014). Az új rendszerben agrár, gazdaságtudományok, informatika, jogi, művészet, orvos- és egészségügy, pedagógusképzés és társadalomtudomány képzési területeken folyik oktatás. A képzési területek csökkenése is okozta, hogy az intézményeknek több szakról kellett lemondaniuk.

3. táblázat: AIFSZ-FSZ-FOKSZ szakok képzési területeinek száma 2001-2014 között

Képzési területek száma		Képzési területek száma	
2001	12	2008	17
2002	11	2009	17
2003	14	2010	17
2004	14	2011	18
2005	14	2012	8
2006	15	2013	8
2007	15	2014	8

Forrás: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., felvi.hu, saját szerkesztés

A nyolc képzési terület közül az agrár-, gazdasági, informatikai területen dominánsabbak a jelentkezések. Köztük a gazdasági területekre több, mint 50% a jelentkezési arány az első helyes és a felvett hallgatók körében is. Az első helyes jelentkezésekhez képest viszont a gazdasági területen kevesebb hallgatót vettek fel, mint amennyi első helyes jelentkező volt, az agrár, informatikai, jogi, művészet és társadalomtudományi területen is kevesebb volt a jelentkező, mint a felvett nappali tagozaton. A levelező képzésben is hasonló a tendencia, csak az agrár, művészet, orvos- és egészségügy és társadalomtudomány területen volt nagyobb a jelentkezők aránya, mint a felvetteké.

4. táblázat: Első helyen jelentkezők és felvettek munkarend és képzési terület szerinti megoszlása (%)

Munkarend	Nappali		Levelező	
	Első helyen jelentkező	Felvett	Első helyen jelentkező	Felvett
Agrár	10	10,7	11,4	10,7
Gazdaságtudományok	56	52,1	50,5	51,8
Informatika	7,6	9,5	5,7	6,1
Jogi	5	5,4	11	11,1
Művészet	2,4	2,5	0,4	0,1
Orvos- és egészség- tudomány	0,3	0	0,6	0
Pedagógusképzés	5,4	5,4	6,8	7,5
Társadalomtudomány	13,3	14,4	13,6	12,7

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika 2014, saját szerkesztés

Összegzés

A tanulmányban áttekintést nyújtottunk a felsőoktatásban folyó szakképzés átalakulási folyamatairól. Elemeztük az elmúlt évek jelentkezési adatait és a 2014. évi felvételi eljárásba jelentkezők sajátosságait.

A képzésre jelentkezők száma a jelentkezési mutatók szerint egészen 2011-ig folyamatosan növekedett. Majd 2013-ban a képzés átalakítását követően, a képzési területek, szakok és támogatott férőhelyek csökkentésével egy közel 50%-os visszaesés volt tapasztalható. A 2012 utáni csökkenéshez képest a 2014. évben egy kisebb előremozdulás figyelhető meg. 3000 fővel nőtt a jelentkezők aránya, emellett pedig a nemi arányokat tekintve, a férfiak aránya is emelkedést mutat. A 20–24 éves korosztály dominánsabbá vált a frissen érettségizettekhez képest. *„Az alapképzéssel való összehasonlításban ugyanakkor az derül ki, hogy a felsőoktatási szakképzésbe jelentkezők és felvettek körében is alacsonyabb a frissen érettségizettek aránya. Ez azt támasztja alá, hogy a felsőoktatási szakképzésbe tartók tanulási útja kevésbé egyenes vonalú.”* (Fehérvári, 2014:68.) Az új képzési rendszerben a kiemelt területeket nézve, a jelentkezési és felvételi mutatók is követik az elvárásokat. A gazdaságtudományi képzések dominánsak, több, mint 50% feletti a jelentkezési mutatójuk, de emellett a társadalomtudományok, agrár- és informatika is a legnépszerűbb képzési területek között van.

IRODALOM

2003. évi XXXVIII. törvény a felsőoktatásról.
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.
- ADONYI Á. (2000) Az akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés és az Országos képzési jegyzék. In: Paróczayné Korányi Margit: *Tapasztalatok az akkreditált iskolai rendszerű szakképzés (AIFSZ) bevezetéséről.* NSZI, Budapest.
- BUDAPESTI KOMMUNIKÁCIÓS ÉS ÜZLETI FŐISKOLA (2012) *Felmérés a 2007, 2009 és 2011-ben a BKF Szakképzési Központ felsőfokú szakképzéseiben végzett hallgatók körében*
In.: http://www.bkf.hu/menufiles/FSZ_vegzett_2012.pdf (letöltés ideje: 2015. 10. 20.)
- DUNAÚJVÁROSI FŐISKOLA (2008) *Adekvált kompetencia-korszerű kompetencia fejlesztési kutatás az FSZ gyengeségeinek és erősségeinek feltárására, alkalmazható adatgyűjtési és oktatási módszertan kidolgozása.*
Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. _ Elmúlt évek statisztikái
In.: http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok/elmult_evek (letöltés ideje: 2015. 11. 21.)
- FARKAS É. (2009) A felsőfokú szakképzés helyzete a hazai oktatási rendszerben. In: Fehérvári Anikó és Kocsis Mihály (szerk.): *Felsőfokú? Szakképzés? Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest.* p. 19.
- FARKAS P. (2009) A felsőfokú szakképzés nemzetközi tapasztalatai. In: Fehérvári Anikó- Kocsis Mihály (szerk.): *Felsőfokú? Szakképzés? Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest.* pp. 9–17.
- FÁBRI I.& SZÉP L. (2007) *A 2007. évi felvételi eljárás értékelése.* Educatio Társadalmi Szolgáltató Kht./Országos Felsőoktatási Információs Központ. kézirat
- FEHÉRVÁRI A. (2014) A felsőoktatási szakképzés első éve. Felsőoktatási Műhely. No. I. p. 68.
- FEHÉRVÁRI A. (2009) Mintaválasztás a felsőfokú szakképzésben végzetek pályakövetése című kutatáshoz. In: Fehérvári Anikó és Kocsis Mihály (szerk.): *Felsőfokú? Szakképzés? Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest.* p. 144.
- FEHÉRVÁRI A. 2003. évi XXXVIII. törvény a felsőoktatásról.
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról. KOC SIS M. (szerk.) (2009) *Felsőfokú? Szakképzés? OFI, Budapest.*
- GURBÁN Gy. (2009) *A hazai felsőfokú szakképzés.* Dunaújvárosi Főiskola, Dunaújváros. p. 5.
- GYÖRGYI Z. (2008) *A felsőfokú szakképzés és a munkaerőpiac.* Készült: A felsőfokú szakképzés szerepe, lehetőségei a munkaerőpiaci igények kielégítésében című, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány által támogatott kutatás keretében. Kézirat. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Oktatókutatás Központ, Pécs.
- GYÖRGYI Z. (2012) *A képzés és a munkaerőpiac – Találkozások és töréspontok.* [Oktatás és társadalom 13. sorozat], Új Mandátum, Budapest. pp. 97–101.
- HRUBOS I. (szerk.) (1998) *Az ismeretlen szakképzés.* Új Mandátum, Budapest.
- HRUBOS I, KONCZNÉ REMLER T. & VEROSZTA ZS. (2002) A hallgatók társadalmi háttere és a képzéssel kapcsolatos motiváció. In: Hrubos Ildikó (szerk.): *Az ismeretlen szakképzés, Az akkreditált iskolarendszerű felsőfokú szakképzés kutatásának tanulságai.* Új Mandátum, Budapest.
- HRUBOS I. (2006) *A felsőoktatás intézményrendszerének átalakulása.* (válogatott tanulmányok) AULA, Budapest. pp. 155–156.

KARSAI N. (2011) *A felsőfokú szakképzés helyzete Magyarországon. Dél-alföldi HEURégió Pont Egyesület, Szeged.*

KAZARJÁN E. (2013) *Felsőfokú szakképzés és mobilitás, avagy egy kutatás tanulságai.* Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt, Budapest.

SEDIVINÉ BALASSA I. (2008) *A felsőfokú szakképzés tíz éve. Jubileumi összefoglaló a múlttól, az eredményekről és a jövőről.* AIFSZ Kollégium Egyesület, Budapest. pp. 10–15.

SZEREPI A (2012) *Intézményi tapasztalatok a bolognai alap- és mesterképzések, valamint a felsőfokú szakképzések kapcsán.* In: Szemerszki Mariann (2012)

Az érettségítől a mesterképzésig. Továbbtanulás és szelekció. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

SZEMERSZKI M. (2012) *Az érettségítől a mesterképzésig. Továbbtanulás és szelekció.* Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

SZOLNOKI FŐISKOLA (2011) *Kutatói tanulmány a Szolnoki Főiskola felsőfokú szakképzést nyújtó képzései iránti keresletről* In.: http://munkaeropiac.szolfportal.hu/images/primer/tanulmany_szf_felfokuszakkepzések.pdf , (letöltés ideje: 2015. 11. 01.)